

ارارده ده. — بر چوق آهونه لر کچن صاییده
بیتدی. بر چوقلری ده بو صاییده بیتور. «تورک
یوردی» نکه منتظماً گوندریله سی آرزوایدیلیرسه
آهونه لرینی یگیلتمه لرینی رجا ایدرز.

تورک یوردی

ناشری : تورک یوردی

مدیری : آق چوره اوغلی یوسف

۱۳۳۱ میل ۱۷۲۱ کانون اول ۱۳۳۱ میل ۵ جلد ۹ صائی ۹۹

74
④

عراق تورک لری

۶

عراقک سیاسی حدودی چوق دفعه ده کیشمشدر ، بوکونکی شکلی ایسه
اوج ولایتزدن عبارتدر : موصل ، بغداد ، بصره . عراق تورک لری ، ایکنجی
مقاله ایله نشر اولونان قروکیدہ کوسترلدیکی اوزره ، موصل شهری جوارندن
بغداد شهرینک ایجریسنه ، اورادن ده ایران حدودینسه قادار اولان یرلرده
ساکندرلر . آرتق بنده یالکنز شو قسمک طییی منظره لرندن ، وئروتندن
بخت ایده جکم :

شیمدی موصل شهرینک قارش یاقاسنده بولونان « نینوا » خرابه سی
حرکت نقطه سی فرض ایده رلا ایلاک اوکجه بر قوش باقیشیله اطراف ی سیرایتملیدر :
« نینوا » نک بر ییغین طوپراق کبی شکلنن عارضه لریه یر یوزینک اوزانوب
کیتدیکنی کورنجه طبیعتک کوزلاک لریخی تماشادن اول « مه زوپونامی » ده کی آنور
مدنیتنک ایزلریخی آراشدیریرسکیز ... لکن نه « آسیلی باغچه » لری ، نه « قنادلی
بوفا » لری ، نه ده اوستندن آلتی آتلینک یان یانه کجه بیسلدیکی کنیش سورلر
آره سنده کی شهر ی کوزه بیلیرسکیز ، ونه ده آلتون آرابه سنک آرقاسندن حسابیز
جنگاورلر آلاپی قوشان « سه میرامیس » ی ... او اوردولرک عاشقی ، او ،
اوردولرک آشفته سی واونلرک قتلی اولان سه میرامیس ... اوسه میرامیس ، که آله ی
براقلیمک قایاقلری آره سنده ، آله لرک ایپک قنادلری آلتنده ، نازنین کوکر جینلرک
قدسی برایزبه دن کتیردکلری سودلرله بسانمشدی ؛ او سه میرامیس ، که تولونجه یه
قادار طاشه ، طوپراغه قان ایچیردی ، او ، اوردولرینک ، سوبشدیکی قهرمانلرک
یوره کلرنده یاقدینی آله ولردن دوشمانلرینک اوسته دائمی بیلیریملر یاغدییریر ،
شهرلرده یانغینلر یاپار ، قان سیللیری آقیتیردی ، او ، صاچلرندن چکیلن بر
قادین اطاعتیله آرقه سنده سوروکله دیکی انسان قاصیرغه لریخی اقلیملره صالدریر ،

کشور لر فتح ایدردی ، ونهسایت برکون بوتون ارکک شهنشاهلغنی اونوتارق
مصرلی براسیر ایچین حقیقی برقادین کبی آغلادی ... شیمدی نه اووار ، نه
سرای وار ، نه ده ایچنده جنتلر ابداع ایتدیکی اورمانلر وار ... شیمدی بر
یوزی قورو وچلاق ، طوپراق ییغینلریله شکله رکه ماضی سنک قارانلقلرندن
سزه هیچ برشی سویله من ! ...

تماشا کزه دوام ایدیکز : جنوبه دوغرو تعقیب ایتدیکی کز شو خفیف
مارضه لی سطحک صاغنده « دجله » نه ری کوموش بر قورده له کبی اوزانوب
کیدییور وصول طرفده سیدلی و بیاض شاهقه لی بر داغ سلسله سی یوکسلوب
امتداد ایدیور . تاجنوبده عراق تورک لرینک بولوندوغی صوک نقطه یه قدار
اراضی بویله سیال وثابت ایکی چیزکی ایله چرچیوه لئش کیدر . شیمدی بوکا ،
شرق جهندن آقوب دجله نه رینه قاریشان « خازر » ، « بویوک زاب » ،
« کوچوک زاب » ، « دیاله » نه لرینی ، برده اربیلک جنوب غریبسنده اوزاقدن
همان سیاه برتیه جکه بکزه یین « قاراجوق » داغیله اربیل - کرکوک آره سننده
ارضک بر ارتفاغندن عبارت طاشلق چیقینتیلری علاوه ایدیکز ، عمومی منظره یی
اکمال ایتش اولورسکز . دجله نک صاغ ساحلی تشکیل ایدن « الجزیره » یاخود
« مه زوبوتامی » دوز وقولاق بر سطحدن عبارتدر .

عراقک بحث ایتدیکم قسمنده درت موسم تمامیله حکمنی اجرا ایدر ،
وقیشین چوق دفعه قاریاغار . شیمدی یوکسک باقیشلردن واز کچوبده بالخاصه
بهار زماننده شویله بر سیاحت ایدر سه کز طبیعی منظره لک کوزللا کترینی داها
یاقیندن ، داها جانلی و مؤثر کورورسکز : بعض نقطه لرده بوغاز ایچی قدار بر
کنیشلک آلان « بویوک زاب » نه رینک ، طاشدینی زمانلر ، اوکنه کن هریشی
قیروب ازن ، سوکوب کورتورمن آزعین و طاشقین صولرینی بر چوق ته لکه
هیجانلریله کچدکن صوگره ، خفیف میلمی اراضینک یاواش یاراش یاییلدیغنی ،
کنیشلک یکنی کورورسکز ، واکر بیچیم زمانی ایسه اک یوکسک بویلی آتلاک
کوجلکله ایچنده کورونه ییلدیکی اکینلر ، درزکارلرله دالغالاندقجه یشیل
و نهایتن بر ده کیز اوستنده کزیورسکز حسیله روحکزی بر نامنشا هیلک

استقراقی صارار . کوزلرکزک حدودسز انعامسی ایله ضیا کبی داغیلان
 دتکیزی طوپلایا بیایر سه کز ، بویشیل ده کیزده یریر صاری ، بیاض ، موردالغارک
 اوچوشدوغی آیرد ایدرسکیز ؛ و احتساسکیزده تدریجی باشلان بر صراحتله
 چیچکلرک کوزلکی ، هوایی دولدوران نفیس قوقولر کیتدکجه داها ده رین ،
 داها جانلی ، وارلنکیزه نفوذ ایدر . خفیف میللی درملر ، شاقیر شاقیر آقان چایلر
 یشیللکدن ، حدودسز لقتدن یورولان کوزلرکزی بر مدتیجک آوتورلر ؛ بو ،
 طبق بویوک ، یوکسک دالغار کییدر ، که ده کیزک انکینلکفی ، کوک یوزینک
 کنیشلکفی بر ایکی نانیه سزدن صاقلار . ایشته بویله موقت حائللری کچنجه ،
 عینی یشیل عالمک حدودسز لقیله تکرار قارشیلایر سکز . بعضاً بر یاماچک
 اوستنده ، بر بایرده بیاض کوپوکلره بکزه بن بر جوق کومه لرک چالقاموب
 دالغالانماسی ، داغیلوب طوپلانماسی کوزکیزه چارپاره آزداها یاقلاشیکیز : یوز ،
 بیک ، بش بیک ، اون بیک ... بوقارا بنکلی بیاض دالغار ، یشیل ده کیزی
 کزمن قویون سورولریدر ! اوزاقتن اوجاقلرینک دومانلری توتن کویلر ،
 قصبه لر و سیاه چادیر اوبه لرندن سوکرم . منظره نک تنوعی نامنه اک جوق
 کورده جککیز ایشته بو قویون سورولری اولور . تارلا ایله قویون سوروسی ،
 ثروتک یکانه عنصرلری کییدر . کویلور هم چیققی ، هم ده قویونجی اولدوغی
 ایچین اکی زماقی کویده کچیریر و بهار کلنجه سورولری آلوب یایلایه چیقارلر .
 بویله یکریمی اوتوز ، قرق ، وداها زیاده چادیرلرک تشکیل ابتدکی اوبه لر ، اوتله
 صویک مبذول اولدوغی منطقه لرده متادیا سیاحت ایدرلر . قصبه خلقتدن زنکین
 حالی وقتی یرنده اولانلر ، بهاری یا چیتاکنده ، یا خود بو سیار اوبه لر ایچنده
 کچیریرلر .

برقاج سنه صره ایله چوبانلر مرکز اوبه سنده کچیردیکم بهار حیات ، جوجوقاق
 خاطره لر مک اک جانلی ، اک شن پارچه سیدر : یرلر بر آرز یشیلتنجه ، اریلک
 سوراقلری کوزمده دارالیر ، اطرافده خوش کوردیکم هرشی معناسز ، جان
 صیقیجی بر شکل آلیردی ، وقیرلره عائد تحسرمی اویانیتکن سویلر ، رؤیاده
 صایقلاردم . اک بیوک بر بایرام کونی نشه سیله کیدوب قاووشدیفم یایلار ،

داها باشقا تورلوسنی تصور ایدم دیکم برر جنت اولوردی : صباحلین سود قوزولریله برابر چادیردن چیقار ، ایلک کونش حزمه لرینک باشلرینه چیدن بر الماس دانه سی طاق دینی چیچکلرک ، چنلرک اوستندم قوشاردم ؛ سونجمدن قوزولرک ، قیرلرک صاچنی یولاردم .

بعضی درملرده ، طاشلقلرده تشکل ایتش براق کوللرک ، بعضی ده دورغون صولری نارین عکسلرله نقشلنمش و قورقونمقدن زیاده دالغین کوزلرله سیر ایتک ، اسرارلی خیشیرتیلرینی دیکله مک آرزوسنی روحه ویردن سازلقلرک اطرافنده دولاشیردم ؛ لکن بونلرک هیچ بری دجله نک ، یورمه کی تادریندن صارصان ، تاثیرینی یامازدی . شرقدن جنوبه دوغرو اوزان دینغنی سویلدیکم داغ سلسله سنک اتکی ، صانکه کوزمه کورونمین تدریجی بر باصیقلقله دجله نک کنارینه قادار اکیلیور . سلسله ایله دجله آره سنده کی تقریباً اون بش ، یکریمی ساعتک بر ساحه نک هر هانکی بر یرنده یوکسک بر نقطه یه چیقارسه کز دجله یی کوره بیلیرسکیز . بنده ، یایلاده اوبه من یرینی دکیشدیردکجه دجله یه ده زیاده یاقینلاشیورز حسیله یول اوضراغنده کی ارتفاعلرده هپ اونی آرادم . تپه لرک بایرلرک کیتدکجه آچالان یشیل ، دائمی یشیل عارضه لری بردن بره کونش آلتنده کی بر آینه پارلیتسیله اوزانان کوموش وکنیش بر قورده له ایله نهایت بولور : ایشته بو دجله در ! آغاج قوروقلرند ، قارانلق مغارملر ایچریسنده یاشایان ایلک انسانک چیقان آیه وکونشه قارشى سزدیکی حیرت وهیجان ایله ، اونک آیدینلق وکوزلک جنتنه نه قادار قوشمشدم ! قاچ دفعه ، اویورکن ، اونک اوزاقدن اوزاغه ایشیتدیکم ده رین ، بوغوق ، قدرتلی سسیله اویانمش وبوتون اسرارینک روحی جذب ایدن معنارینی اونى ساده دیکله مک وکورمک آرزولرمده طوبلامشدم ...

عراقک کیجه لری صحنه لرده الکتریک حزمه لرندن یاییلدیغنی کوردیککیز ضیا قبلری کپی ییلدیزلرله ایشلنمش مائی بر سما ایله اورتولودر : کوک یوزینک قویوماشلیکی اوستنده پارلایان ییلدیزلر ، صارماشیق دالارینک اوردیکی قریه لردن صارقش بیاض کوللر کپی همان باشکیزک اوستنده تیتیر . آز داها یوکسک

بر یردن الکیزی اوزاتوب تماس ایده جک قادار یاقین ، یک یاقین صاندیغکز
ییلدیزلر ، شویله حزمه لرینی چیزه بیله جککز بر پارلاققله ایشیلدارلر . صمان
یولی [کهکشان] ، کوموش قاقه لی بر کر کبی ، مایلکک اوستده افقک بر
پر اوجندن ارضه دوزرو صارقییور ، ایشیققریله وارلغکزی صارییور ظن
ایدرسککز .

بهار موسمنده عراقک یر یوزی ، چیچک دالغالی یشیل بر ده کیز ، کوک
یوزی ییلدیز ایشیغندن ایشلنمش بیاض کوللی مائی بر قریه در .

« بویوک زاب » ایله « کوچوک زاب » ک آرمسنده کی ساحه (اربیل بو
قسمک اورتاسنده در) ، قاراجوق داغیله ، بعض خفیف عارضه لر حساب
قاتیلمازسه ، همان باشند باشه بر اووادر . آلتون کوپرو ایله کرکوک آرمسنده ،
شرق سلسله سنک خفیف میللی امتدادلرینی کچنجه احوالینکده عینی منظره یی
آلدیغنی کورورسککز . بورالرده فضله اولارق لیمون ، پورتاقال باغچه لری ، طوز
خورماتو ، صلاحیه جوارنده خورمالقلر ، منظره یه بر یکیلک علاوه ایدر .
قروکید کوستریلیدیکی اوزره صلاحیه دن قره تپه ، دلی عباس و بغداده ،
اورادن ده خاقین و مندیله قادار اراضی هپ بویله دوزدر واکینه مساعدر .
یالککز صلاحیه - بغداد یولی ایله دجله آرمسنده قوملق بر ساحه وار : « قره
چولی » . بردفمه بغداده کیدرکن بر ابرنده بولوندوغم کروان بو چول یولی
تمقیب ایدیوردی : بر یاز کونی ایدی ، کونش ، سمت رأسدن بر آزا آشا .
غمی به صارقشدی . کوچوک بر کوی اولان صوک قوناغک سرین کولکه لرندن
آیریلدق ؛ وچولک ایچریسنه کیردک . هوانک صیجاقلنی ، جلدک اوستده
دویولان ایللی بر نفس کبی ، وارلغمزی صارییور ، قورشونی قوم دالغالرینک
اوستی کوموش و آینه قیرینتیلری پارلیتیسبله پارلایوردی .

نه بر اوت ، نه بر آغاج ، نه بر طاش ، نه بر کولکه ، هیچ برشی یوق .
صولفون پارلیتیلرله اوزانان نهایتسز بر چول ... اوستمزده زرهلی تکنه لری
رنکنده دورغون ، آغیر بر سما ایله ، وولقان آغزینسه بکزمین ده کیرمی ،
کوزقاماشدیریجی بر کونش ... بویله ایکی قیزغین طبقه نک ، قیزغین بر هوا ایله

دولش محیطی ایچریسندە ، کوکسمدە بر آغیرلق دویارق حیوانی سوریور ،
یوش افقره کوز کزدیریوردم : بردن بره افقدە صولرینک قباردیغی سچدیکم
کنیش وطاشقین برنهر آقغه باشلادی ، داها اوتەدە سوقاقلری هندسی برشکلده
انتظامی ، معظم بنالریله ، یوکسک قهزریله ، حیات وحرکتله جانلانش
بویوک بر شهر ارتسام ایتدی ! بو ، بغدادمی ایدی ؟ دقت ایتدم : بویوک بر
یلکنک کوشه یوب صاللانیدی زمان دوز صفحه سنک بری برینه الصالی
اولان داغیق قیوریمسارله بوکولمسی ، کولکه لیمه سی کبی ، بو مجهول شهرک
هندسی شکلری یکی چیزکیلرله دالغانیور ، افقدە صاللانیدی !

بونهر وبو شهر ، انسانک بدیی هیجاتی هیچ بر منظره نک یاپامادیغی بر
خارق العاده لکله تهییج ایدەن ، سراب ایدی ، سراب ...

*

* *

صراقک طبیعی ثروتی ده بر قاج کله ده طوبلایاجم : صو ، طوپراق وپترول
معدنلری ! صویک نره دن کلدیکنی بیلیرسکمز . اراضی به کلنجه ، دجله نک
صاغ ساحلی موصلدن بغداده قدر چولدن عبارتدر . صول ساحلنده کی قرفه
چوانی ده بوکا علاوه ایدیکز . دنیانک ذخیره انباری اولدیغی تاریخک خبر
ویردیکی بو یرلرک بویله بر قوم چولی حالنه کلسمی ، اورمانلرینک کیسيلمسنه ،
دجله نک ، فراتدن آچیلان صنعی قاناللرک قاپانمش اولماسنه عطف ایدیورلر .
صراقدە طوپراغک برکتلی اولدیغی ، اکیلوب بیچیلن یرلر بزه پک کوزل اثبات
ایدیور : آنادولوده ، روم ایل ده بغدادی ، ارپه محصولنک اک چوق بره
یکرمی ونهایت اوتوز نسیبتنده اولدوغی بر استثنا حالنده ذکر ایدیله بیلیر .
حال بوکه اربیل جوارنده عینی محصوللرک بره یوز ، بره یوز آلتمش اولدوغی
کورولمشدر ، که بو ، تاریخک شهادتی تصدیق ایدەن جانلی بر وثیقه در . الجزیره
ایله دجله نک صول ساحلنده کی بو قوملق یرلر صنعی قاناللر آچیلرسه ، صولرک
احتوا ایتدیکی ترسباتدن قوملر اوستنده یکی بر اراضی طبقه سی تشکیلی قابلددر .
واو زمان بو یرلر بوتون دنیاده بر مثلی داها بولونمایان زنکین بر قطعه اولور .
پترول معدنلری ده قیمتجه بوندن آشاغی دکلددر : موصل جوارنده حمام

على ، شرقات ، عين الغزل ، كركوك ، مندلى ، هيت پترول قويولرى ، ابتدائى وسائلطه بو كون ايشلتيليور . لکن بو وسائلطه او قادار كفايتسزدرکه مثلا هيت جوارنده پترولله زيفتك صو كې فرات نهرينه آقوب دوکولهسى ، بزم بوندن استفاده ايدمهديكمزى پك كوزمل كوسترر . اختصاص اربابندن تحقيق ايتديكمه كوره موصلدن بغداده قادار بر طبقه حالتده تحت الارض موجود اولان وبعض نقطه لرده يرك يوزينه فيشقىران پتروللارك منبى ، روسيه ده كى پترول معدنلرينك منبعيله مشتركدر . و بزم معدنلرمزى مكمل ، فنى واسطه لرله ايشلتديكمز كوندن اعتبارآ روسيه ده كى پترول معدنلرى فقيرلاشير .

ينه مطالعه لرينى صورديغم اختصاص اربابى دييورلرکه دنيا ده اك جوق پترول ساتان آمريقادار ، و دنيا ده موجود پترولك اك مهم قسمى ، آمريقالى شركتلرك النده در . حتى روسيه ده كى پترول اخراجانك بر قسمى ده بوشركتلرك النه كچمىش . بو اعتبار ايله پترولك آمريقالا انحصارينه كچمىسه مانع اولاجق و آمريقالا ايله رقابت ايدم بيله جك يالكىز بر مملكت وار : توركيه !

اكر توركيه ، مالك بولوندوغى پترول معدنلرينى ايشلتيرسه ، ساده بونكله ، دنيا نك اقتصادياتى اوزرنده برجهتله حكمران اولاييلير ؛

ايشته عراق نه اوروپاده ، نه آسيانك باشقا جهتلرنده ، نه ده باشقا قطع لرده برر مثلى بولونمايان بويله ايكي خزينه يه مالكددر .

كنيش و فيضلى اراضى ، زنكين پترول معدنلى ...!

سز ، محترم قارئلر ، تورك يوردنده بولونان بو تروتك ينه توركلره قالماسه چالشيكنز !

هاشم ناھير

بيتلدى

کتابلر آراسنده

«موسى افندى جاراالله» ك تربيه يه دائر فكلرلى

تربيه مسألهسى ، مشروطيتك اعلانندن برى بزده ده خيليجه قيمت واهميت